

Kirkegårde i Island og andetsteds

Professor A. Pedersen

I

Som indledning vil jeg gerne fremkomme med nogle almindelige betragtninger vedrørende kirkegårde. Hvordan skal en kirkegård se ud?

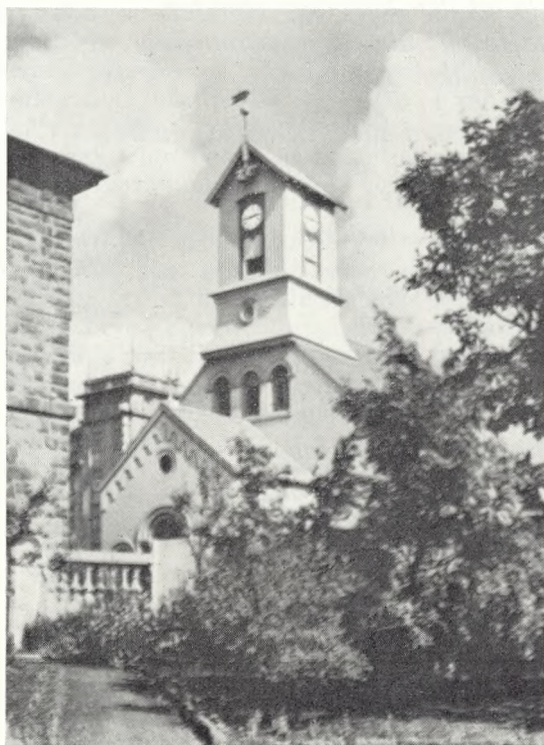
Jeg erindrer vor lille landsbykirkegård i Nordvestjylland, som den så ud for 60 år siden. Den var meget forblæst med sine få, højstammede elmetræer som læ. Lågerne var som regel åbne, så løsgående kreaturer uhindret kunne gå ind. Der var ingen hække og kun en meget sparsom beplantning på gravstederne. Om enkelte grave var der undertiden en oval jernring til indfatning, men de fleste grave var tuegrave af jord. Blomster var der få eller ingen af, men nogle grave var dog overgroet med vintergrønt eller sølvbladet hønsetarm. Der kunne være henlagt metalkranse med blomster af calla og rose m. m., eller der kunne være kunstfærdige perlekranse anbragt i en kasse med glas over. Ved begravelser var det sparsomt med kranse og næsten altid hjemmehundne, — hvad der jo var en køn skik. Til

fuldstændiggørelse af billedet kan nævnes, at alt affald fra kirkegården senere blev smidt på en bunke uden for kirkelågen lige ud mod landevejen. De kostelige, kunstige kranse ophængtes ikke sjældent i hjemmet, hvor også den dengang obligate gravskrift var anbragt.

Som denne kirkegård så ud, skal en kirkegård absolut ikke være, og den er da også — naturligvis — helt anderledes i dag. Men hvordan skal en kirkegård da se ud? Som de store, landskabelige, amerikanske kirkegårde med store bilveje, udsøgt dækplantage, græs med liggende gravsten og enkelte større monumenter, medens de mindre velstillede grave ses mindst muligt? En sådan privatejet kirkegård er vist nok ikke for fattigfolk. At der i U. S. A. også findes langt mindre og mere enkelt udstyrede kirkegårde må lige nævnes. Skal man efterligne en katolsk kirkegård med dens ophobning af store, lodrette gravsten pyntet med døde kranse m. m. og sparsomt med grønt og blomster? Næppe.

I Norden må vi finde frem til, hvad der passer for vore forhold og vor indstilling til liv og død. Fører det ikke til nogen ensartet type af kirkegårde, hvad der jo heller ikke er noget godt mål at stræbe efter, så kan vi vel alle være enige om, at hvis man vil markere de afdødes sidste hvilested, bør det ske på værdig måde, hvortil hører, at kirkegården passes og plejes.

Har man set *Vestre Gravlund* i Oslo, vil man erindre, at man her har tilstræbt en parkmæssig helhed efter engelsk eller amerikansk mønster, d. v. s. kun hovedgange, få hække, græs over det hele som bunddække og foran gravstenen en lille åben plads til blomster. Det ser smukt ud, men er dog noget svært at realisere med helt godt resultat, hvor der er mange og forskelligartede, opretstående gravmonumenter. En lignende fremgangsmåde kendes fra andre steder i Norden. Nogle norske landsbykirkegårde, som jeg nylig har set, mindede mig ikke så lidt om min barndoms kirkegård. — Alting skal have sin tid, og i Norge har man nu en speciel kirkegårdskonsulent; det må sætte sine spor.

90. Domkirken
i Reykjavik.
De store træer
står ved
alltingsbygningen.

På mange danske kirkegårde har man nu som bekendt gravgårde med ens baghække og lave indfatningshække omkring det enkelte gravsted, som så ofte er udlagt som et miniature-haveanlæg, måske med tendens i retning af det overpyntede og ikke altid i fin overensstemmelse med stedets alvor.

II

Men nu til *Island*, hvor jeg i sommeren 1960 så 7 kirkegårde, deraf 3 i byer. Tre af de landsbykirkegårde, jeg så, var helt forsømte. Det skal ikke være nogen bebrejdelse over for nogen, men en konstatering af kendsgerningerne. I 1000 år har det formentlig været sådan, og der kan anføres forklarende momenter: Ofte har de fleste gravstedejere meget langt til kirkegården, og under de herskende vindforhold og uden læ på kirkegårdene er det svært at få nogeting til at trives der. I nutidens Island har man alle hænder fulde af arbejde, og også her går de levende forud for de døde.

I den lille gartnerby *Hveragerdi* har der været en lille, nu nedbrudt kirke med tilhørende kirkegård, som er fredet og har enkelte gravminder, men ellers ligger hen som en slået græsmark. Der har været fremsat den gode idé her at lave en mønsterkirkegård, men det er blevet ved tanken. Byens nuværende kirke ligger langt ude på landet, den er af den sædvanlige islandske type med tårn og spir. Kirkegården er indhegnet mod de allestedsnærværende får, men ellers er der gjort meget lidt for at gøre den til en værdig „de dødes have“. Man har åbenbart ikke ansat nogen til at tage sig af sagerne; hver familie passer sit — og det bliver som regel til såre lidt. På *Skalholt*, det gamle bispesæde, er man ved at opføre en domkirke. Også her er der en lille kirkegård i stil med den lige omtalt. Her er der et anseligt mindesmærke for den sidste katolske biskop, *Jon Arason*, som i 1550 blev henrettet sammen med sine 2 sønner.

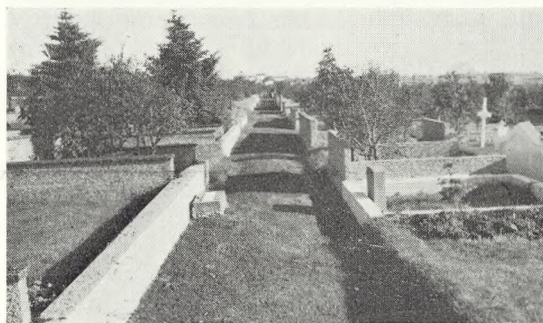
Ved præsidentens residens på *Bessastadir* er der en kirke med tilhørende kirkegård. Den er meget enkel og smuk, idet den er een eneste, velholdt græsplæne med enkelte opretstående monumenter, men ellers med liggende gravsten i højde med jordsmonnet. Her er begravet landets første præsident, *Sveinn Björnsson* og frue. Det skal åbenbart være en æres-

kirkegård. Lignende som denne kirkegård må alle landsbykirkegårde i Island kunne anlægges og endda uden større foranstaltninger eller udgifter. At islandske bønder, der hele deres liv har arbejdet med græs, får deres sidste hvilested under et velplejet græstæppe, synes at være en naturlig ting. Man har haft planer om at lave en æreskirkegård ved *Thingvalla*, hvor der allerede er begravet 2 islandske digtere.

I byen *Akureyri* på nordlandet besøgte jeg kirkegården, der kan siges at være en mellemting mellem landsbykirkegårdene og den nye kirkegård i Reykjavik. Også her ordner hver mand sit gravsted. Der var høje tuegrave, jerngittere og stenindfatninger; jevnf. VK. 15 s. 44—47.

91. Kirke med kapel og krematorium ved den nye kirkegård i Reykjavik.

92. Reykjavik. Kirkegård med betonmure om gravstederne og her og der beplantet med sitkagran.

93. Reykjavik. Gravsteder med betonmure om.

III

Hovedstaden *Reykjavíks* nye kirkegård ligger uden for byen, smukt placeret på en sydskråning ned mod nabobyen *Kópavogur*. I tilslutning til kirkegården er der en kirke med kapel og krematorium. Kirkegården blev taget i brug i 1932, den er på 12 ha (byen har 70.000 indbyggere). Der er ansat en kirkegårdsgartner eller -inspektør, danskeren havebrugskandidat *Ole P. Pedersen*, der har embedsbolig. Det årlige budget er på ca. 2 mill. isl. kr. Kirkegården holder naturligvis gange og fællesanlæg vedlige samt også nogle af gravstederne, men de fleste af disse passes dog af ejeren selv. Det kniber med arbejdskraft, i sommertiden beskæftiges store skolebørn. Det kan nævnes, at kirkegården har under opførelse et større ligkistesnedkeri.

En rundgang på kirkegården i Reykjavík afslører islændingenens store interesse for træer; der er træer på så godt som alle gravsteder. Der plantes inden for et snævert udvalg af det, der har vist sig at kunne trives: dunbirk, alm. røn, pil, ahorn, elm, guldregn og enkelte andre løvtræer, f. eks. den i nyere tid populære alaskapoppel (*Populus trichocarpa*). Nåletræer var tidligere sjældne på Island. Nu har man opdaget, at sitkagran trives godt, og i glæde herover og for at få noget stedsegrønt planter man sitkagran på selv små gravsteder. Den bliver dog hurtigt for stor og kvæler alt andet. Også blågran er almindelig. Klimaet er for barsk til, at der kan blive tale om alléplantning. Af buske ses alperibs og mange andre, klipet i hæk. Stauder er der en velsignelse af; jeg lagde især mærke til *Sedum roseum* og *aconitum*, de sidste så høje, at de kunne danne sommerløbælter. Mest var kirkegården dog præget af en- og toårige planter, der trives glimrende i den korte, lysrige sommer. Her var studenternelliker, stedmoder, derunder den vildtvoksende *Viola tricolor*, som i kultur bliver en særdeles smuk plante. Endvidere var der lobelia, levkøjer, *schizanthus*, kornblomster, *nemesia* og meget andet i skønneste flør. Nogle gravsteder havde helt eller delvis græsdække, som imidlertid var meget vanskeligt at holde pænt klipet ind mod murene. Også her var der krigergrave fra begge de i 2. verdenskrig stridende parter; englændernes med de traditionelle, smukke kors på hver

enkelt grav. Monumenter var der ikke sparet på, ofte i slebet, indført granit. I Island har man den gamle navneskik med, at faderens fornavn bliver til -son eller -dottir. Hustruen beholder sit pigenavn. For at man kan se, at mand og kone med vidt forskellige efternavne hører sammen, anbringes der et „Hjónin“ (ægtefællerne) øverst på gravstenen, og det er da markeret, at der er tale om et familiegravsted.

Det mest særprægede ved denne kirkegård står endnu tilbage at omtale. Det er den anvendte indhegning af gravstederne. Man opfører mure af hjemligt stenmateriale eller cement. Bagmuren er indtil 1½ m høj, og i den er ofte anbragt tynde mindeplader. Sidemurene er aftrappede i f. eks. 1 og ½ m højde, formuren er ¼ m høj, til hvilken højde gravstedet er fyldt op med jord. Murværket er hvidkalket. Set på afstand virker alle disse hvide mure ganske godt, medens de i nærbillede er meget for voldsomme og umotiverede. Men det er nu engang skik og brug. O. P. Pedersen, der er den eneste egentlige kirkegårdsgartner i landet, håber på, at man ved udvidelse af kirkegården og anlæg af en ny kan komme bort fra det meget døde materiale og gå over til større brug af planter. Under anlæg er således en ny afdeling, hvor man anvender blågran (*Picea pungens*) til baghække.

Den gamle kirkegård ligger inde i Reykjavík. Den har været forbillede for den nye kirkegård, men dens mange træer er nu så høje, at den gør et helt andet og mere tiltalende indtryk. Den har nærmest karakter af en skovkirkegård, og forhåbentlig får den lov til at beholde dette udseende som et minde om gammel kirkegårdsskik i Island.

Få dage efter mit besøg i Akureyri så jeg kirkegårdene i *Aabenraa* og *Sønderborg*. Det var fra det høje nord til Skandinaviens sydgrænse. Det kan ikke nægtes, at forskellen var meget stor. Der sten, forblæste træer og brede sitkagran, — her smukke, mest stedsegrønne hække og skønne cedertræer og andre kælne nåletræer. Begge dele særprægede og repræsenterende vidt forskellige naturforhold og en forskellig indstilling til hele kirkegårdssagen.